

door

P.W. de Lange

De tijd van 1500 tot 1650 (2)

Nu nog wat enigszins incidentele gevallen.

Van de krachten, die ter plaatse gewerkt hebben, vangen we een glimp op als omstreeks het midden van de zestiende eeuw in de genoemde bronnen de toenamen opduiken van Droogscheerder, Lakenkoper en Vlaanderen. Zoals al eerder opgemerkt ging omstreeks die tijd de Naardense Lakenindustrie, die hier werk verschafte, hard achteruit. Het komt mij voor, dat deze gegevens erop wijzen, dat men hier toen begonnen is om zelf zich op die industrie toe te leggen. (Vlaanderen was destijds het centrum van de wolhandel.) Verdere sporen daarvan ontbreken echter. Dit doet vermoeden, dat het uitbreken van de tachtigjarige oorlog, waardoor de internationale handel bemoeilijkt werd, deze pogingen in de kiem gesmoord heeft.

Van krachten van geheel andere aard getuigt het volgende verhaal uit 1589. Naarden, dat zich inmiddels blijkbaar hersteld had van de gevolgen van het Spaans geweld, was weer eens eigenmachtig afgeweken van de geldende regels. Het had de - ter zake niet geïnteresseerde en weinig kundige - hoge overheid weten te bewegen toestemming te geven tot het verkopen van gemene gronden aan particulieren, die deze hadden afgepaald en in gebruik genomen. Dit had in de dorpen kwaad bloed gezet. Men had daar de koppen bij elkaar gestoken en was tenslotte gezamenlijk (maar zonder de Huizers!) gewapend naar Naarden opgetrokken en had daar die afpalingen en het gewas vernield. Onder de leiders daarbij bevonden zich vijf vooraanstaande Hilversummers, onder wie één oud-burgemeester, twee fungerende schepenen en de boeren-kapitein. Toen men daar zijn woede gekoeld had, trok men door naar Huizen en bedreef ook daar gewelddadigheden. Zo iets kon

uiteraard niet ongestraft blijven. Bedoelde vijf Hilversummers en nog een aantal uit de andere plaatsen werden gedagvaard om voor de Hoge Raad te verschijnen en zullen daar veroordeeld zijn. Aan die dagvaarding ontleen ik dit verhaal (A.R.A., Arch. Hoge Raad 1540).

Onder verwijzing naar een artikel van Heek in het Gedenboek lees ik in De Vrankrijker's artikel over de textielindustrie van Naarden (T. v. Gesch. 51 (1936) p. 274, noot 2): "Al in de 16e eeuw werd in Hilversum veel voor Leiden gesponnen". Indien dat inderdaad het geval geweest zou zijn, zou dat één van de mij nog onbekende middelen van bestaan kunnen zijn. Ik heb echter noch ter plaatse in het Gedenboek, noch in de daar genoemde bronnen ook maar iets gevonden, dat deze mededeling kan bevestigen. (De daarbij aansluitende ongedateerde, aan Posthumus' Bronnen ontleende, opmerking over de Leidse roldrapiers slaat op 1650!) Ze is bovendien hoogst onwaarschijnlijk, gezien de destijds nog slechte verbindingen.

Voor een zuiver agrarisch dorp, waar in de regel de middelen van bestaan geen gelijke tred konden houden met de groei van de bevolking, was het regel dat een gedeelte van de jonge mensen naar de steden trok. Dat zal zeker ook hier het geval geweest zijn. Een klein bewijs daarvan is te vinden in de Amsterdamse ondertrouwakten, die vanaf het laatst van de zestiende eeuw aanwezig zijn en onder meer de herkomst van de huwenden vermelden. Van deze akten zijn fiches gemaakt, die naar die herkomst gesorteerd zijn. Daaruit blijkt, dat wat de mannen betreft de Hilversummers praktisch allen het beroep van sleper uitoefenden, dus dat van voerman op een sleeperswagen (of misschien wel voor een echte Amsterdamse 'sleep'. Denk aan de sleepkoetsjes!) Uiteraard een voor de hand liggend beroep voor boerezoons.

Overigens zijn sommige Hilversummers nog wel veel verder weggetrokken. Er is in het Amsterdams notarieel een contract tussen drie van hen plus een Naarder, waarbij zij zich - in ruil voor vrije

overtocht - verbinden om in Amerika boerenwerk te verrichten.

In 1625 heeft dan een aantal Amsterdammers concessie gekregen tot ontginning van het gebied, dat 's Graveland zou gaan heten. Wat de geschiedenis van die ontginning betreft, beperk ik mij hier tot de betekenis voor Hilversum. En die is niet gering. Zowel ten goede als ten kwade. Om met dit laatste te beginnen: opnieuw - deze keer niet door Naarden - is met medewerking van de hoge overheid inbreuk gemaakt op de aloude rechten van de Erfgooiers, voornamelijk op die van Hilversum. De concessie betreft namelijk vrijwel geheel gronden, die - voor zover heide - voor hun bedrijf nodig waren voor het weiden van schapen en het steken van plaggen en - voor zover veen - voor het winnen van turf. Dit maakt het begrijpelijk dat er van die zijde langdurig - zelfs tot gewapend - verzet heeft plaats gevonden, dat door de plaatselijke overheid oogluikend werd toegestaan totdat de hoge overheid tenslotte met strenge maatregelen moest dreigen.

Maar nu de goede kant. In de ampliatio van een jaar later kregen de concessionarissen op hun verzoek vergunning tot het doen graven van een vaart in de richting Hilversum. Die vaart, later de Gooise Vaart genoemd, is door de Hilversummers zelf in hand- en spandiensten tot stand gebracht. Daarmede kreeg Hilversum zijn aansluiting op het landelijke net van waterwegen en werd het uit zijn isolement verlost. Immers tevoren was de plaats alleen over zandwegen te bereiken en de dichtstbijzijnde plaats van enige betekenis was Naarden, op een afstand van anderhalf uur gaans, waar bovendien het vrije verkeer allerlei belemmeringen ondervond. Dank zij initiatieven van de zijde van Amsterdam heeft Hilversum sinds die vaart gevorderd was tot op de toenmalige grens tussen de twee plaatsen (bij de huidige Stenenbrug) - nog op een half uur gaans van de kern van het dorp - zich op tevoren ondenkbare wijze kunnen ontwikkelen tot een industriedorp. Maar dat valt binnen de volgende periode.

Van de welstand, die nog in deze periode-

tenminste door sommigen - genoten werd, getuigt het kerkelijk zilver uit 1640, nu aanwezig in de Oud-katholieke kerk aan het Melkpad. (De Oud-Katholiek v. 15-11-1969.)

DAMES

HAND-
SCHOENEN

—

KOUSEN

—

BLOUSEN

—

MODE-
ARTIKELEN

HEEREN

HAND-
SCHOENEN

—

SOKKEN

—

DASSEN

—

OVER-
HEMDEN

VAN DER VOORT-BORNEMANN

KERKSTRAAT 63 :: TELEFOON 189

Uit: Naar Hilversum, 1921